

Arbete och skörd

En festskrift till Patrick Svensson
på hans 60-årsdag

Redaktörer: Martin Andersson, Ulrich Lange & Jesper Larsson

Arbete och skörd
En festskrift till Patrick Svensson
på hans 60-årsdag

Figur 1. Patrick Svensson i Riksarkivets lokaler i Uppsala. Fotot är tagen för programmet till professorsinstallationen 2018. Foto: Jenny Svernås-Gillner, SLU.

Arbete och skörd

En festskrift till Patrick Svensson
på hans 60-årsdag

Redaktörer:
Martin Andersson, Ulrich Lange
& Jesper Larsson

KUNGL. SKOGS- OCH LANTBRUKSAKADEMIEN

SKOGS- OCH LANTBRUKSHISTORISKA MEDDELANDE 78

Utgiven med stöd av:
Stiftelsen Lagersberg
Stiftelsen Hugo och Emma Björkmans minnesfond
vid Kungl. Skogs och lantbruksakademien

Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden 84
Redaktörer för serien: Jimmy Lyhagen & Per Eriksson
© Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien och författarna
Utgiven av Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien
Grafisk form: Lars Paulsrud
Omslagsbild (något beskuren): Rågskörd, Djura, Leksands
socken, omkring 1915. Foto: Hans Per Persson, Arkiv:
Lars Liss fotoarkiv, Moje, Gagnef.
Tryck: Bulls Graphics
ISBN: 978-91-990003-4-3
ISSN: 1402-0386

Innehållsförteckning

Peter Normark	
<i>Företal</i>	7
Martin Andersson och Jesper Larsson	
<i>Arbete och skörd – en festskrift till Patrick Svensson</i>	9
<i>Författarpresentationer</i>	20
ARBETE	
Tommy Bengtsson och Mats Olsson	
<i>Skördar och lönearbete under 1800-talet</i>	23
Martin Dribe & Maria Stanfors	
<i>Klass och inkomst. Social stratifiering i stad och land i Skåne, ca 1900–1970</i>	39
Irene A. Flygare	
<i>Armageddon eller den agrara revolutionen</i>	65
Carin Martiin	
<i>Med stambanan rakt över gårdsplanen. Frithiof Johanssons dagboksanteckningar 1875–1923</i>	92
Clas Tollin	
<i>Johan Ekeboms karta över Vadstena 1705</i>	III
Carolina Uppenbergs	
<i>Vad gjorde en torparhustru?</i>	135

Ann-Catrin Östman	
<i>Papperslösa drängar. Estniska migranternas försörjning i det sena 1820-talets Finland</i>	154

SKÖRD

Martin Andersson	
<i>Rekarne kvarnar</i>	175

Magnus Bohman	
<i>En hungrig historia. Svältforskning i skärningspunkten mellan agrarhistoria, ekonomisk historia och demografi</i>	203

Carl-Johan Gadd	
<i>Från ensäde till tresäde. Falbygden och norra Småland, ca 1500–1800</i>	216

Erik Hallberg & Lars Nyström	
<i>Kampen om Lärkeskogen. Skogskommissionerna och äganderätten till allmänningarna 1650–1800</i>	249

Jesper Larsson	
<i>Odlingssystem i förändring. Domböcker som källa till åkerbruket i Gagnefs socken 1730 till 1800</i>	276

Janken Myrdal	
<i>Varför finns det mer skriftligt källmaterial från vissa perioder och regioner?</i>	297

Martin Skoglund	
<i>Vikten av spannmål. Justering av volymbaserade skördeserier och dess betydelse för regionala skördevariationer</i>	319

Anna Westin och Tommy Lennartsson	
<i>Kor och foder på tröskeln till industrijordbruket. Boskapsskötseln och dess förutsättningar vid 1800-talets mitt enligt sockenkartverket</i>	348

TABULA GRATULATORIA	373
---------------------------	-----

MARTIN ANDERSSON & JESPER LARSSON

Arbete och skörd – en festskrift till Patrick Svensson

PATRICK SVENSSON är nu sedan snart ett decennium professor i agrarhistoria vid Sveriges lantbruksuniversitet. Patrick är en framgångsrik forskare med ett vidsträckt internationellt samarbetsfält, en uppskattad lärare och en god kollega och vän. Det är därför inte att undra på att Patricks gärning står central i det agrarhistoriska forskningslandskapet i 2020-talets Sverige. När Patrick nu fyller 60 år var vi därför många som tyckte att det vore passande att fira honom med en vänbok som knyter an till Patricks agrarhistoriska forskargärning på de breda fälten *Arbete och skörd*.

Patrick föddes tisdagen den 5 oktober 1965 i Norrköping. Han inledde sin akademiska karriär vid Lunds universitet och ekonomisk-historia institutionen, där han tog en filosofie kandidatexamen i ekonomisk historia år 1992. Han var sedan amanuens vid ekonomisk-historiska institutionen från 1992 till 1994, då han blev doktorand och sedan disputerad fil.dr. i april 2001. Efter en kortare anställning som projektassistent erhöll han ett tvåårigt postdoktor-stipendium från Jan Wallander och Tom Hedelius stiftelse vid Handelsbanken, som han fått för sin framstående avhandling, vilket användes till fortsatt forskning vid ekonomisk-historia institutionen i Lund. Efter olika tidsbegränsade förordnanden från 2004 fick han 2009 en permanent tjänst som universitetslektor. Året därpå antogs han som oavlönad docent i ekonomisk historia. Arbetet som universitetslektor i Lund varade tills då han 2017 blev ämnesprofessor i agrarhistoria vid Sveriges lantbruksuniversitet. Sedan 2023 är Patrick därtill ledamot av Kungl. Skogs- och lantbruksakademien.

Forskningsintressen

Patricks vetenskapliga intresse låg från början i det förindustriella jordbruks-samhället i Sverige, men frågorna, tidshorisonten och den geografiska omfatt-

ningen av hans forskning har sedan dess vidgats väsentligt. Från doktorsavhandlingen *Agrara entreprenörer, böndernas roll i omvandlingen av jordbruket i Skåne 1800–1870*, som undersökte den agrara revolutionen i 1800-talets Skåne, har hans intressen rört sig till ämnen som sträcker sig från 1600-talet in i 1900-talet och där den svenska scenen relateras till den internationella utvecklingen. Patricks forskning berör en mängd viktiga agrarhistoriska frågor som tillväxt, förändring, levnadsstandard, ojämlikhet, social rörlighet. Den ger därför en förnyad, fördjupad och breddad bild av den transformering av jordbruket som brukar benämnas den (andra) agrara revolutionen. Det var en grundläggande omvandling av det förindustriella jordbruket till industrisamhällets moderna jordbruk, ett jordbruk som producerade allt mer med allt mindre arbetskraft och som därigenom möjliggjorde urbanisering och en högre levnadsstandard för alla.

Forskningen har inte bara resulterat i publikationer i ledande internationella tidskrifter, utan Patrick har också skapat en databas som gör det möjligt för andra att bygga vidare på det agrarhistoriska källmaterial som han har tagit fram. I samarbete med professor Mats Olsson skapade Patrick *Historical Database of Scanian Agriculture* (HDSA) utifrån uppgifter på gårdsnivå om både spannmål och djur från 1700-talets början och fram till 1880. Databasen tar upp olika typer av gårdar och ger data om ägare, gårdsstorlek, geografisk hemvist, topografiska data och jordmån. Tillsammans behandlar den nästan 3 000 jordbrukare från 38 olika socknar, vilket resulterar i mer än 85 000 observationer av den årliga produktionen. När Patrick och Mats sedan lade till uppgifter i databasen om personen som ägde gården, vilken ägandeform som gällde, när gården skiftades och avståndet från gården till marknaderna i städerna blev databasen ett kraftfullt verktyg för att analysera jordbruksproduktions historiska förändring som har få, eller inga, motsvarigheter ens internationellt. Genom databasen ökade Patrick därigenom vår förståelse för den agrara revolutionens ekonomiska betydelse.

Ett annat huvudspår i Patricks forskning har de sociala dimensionerna av den ekonomiska förändring som den agrara revolutionen medförde varit. Förutom artiklar och bokkapitel i frågan har han även här varit engagerad i databasarbete. Han har jobbat med *Scanian Economic Demographic Database* (SEDD) där ekonomiska och demografiska fakta om alla invånare i fem skånska socknar mellan 1646 och 2010 finns registrerade. Tillsammans med professor Martin Dribe kunde Patrick genom att analysera data på mikronivå visa en nedåtgående social rörlighet för vissa grupper under den agrara revolutionen. Genom att kombinera de två databaserna (HDSA och SEDD) har Patrick undersökt ekonomisk förändring och levnadsstandard på Sveriges landsbygd. Han har visat hur den ökade produktionen hos många bönder ledde till högre

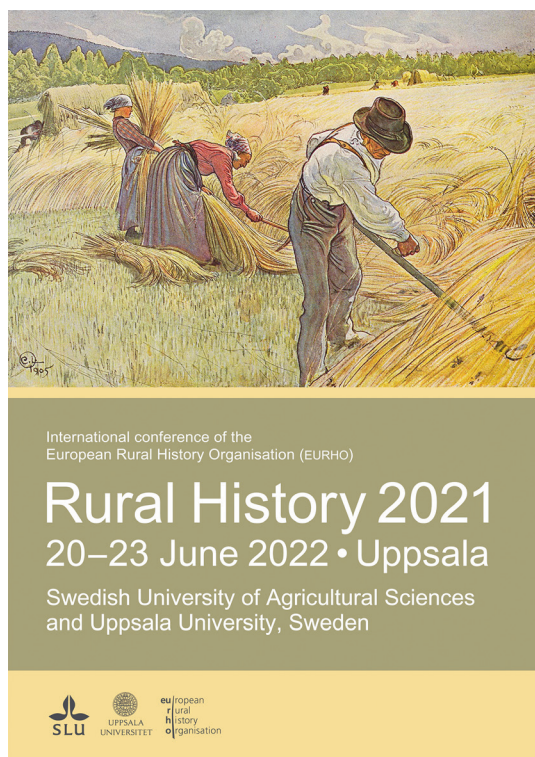
inkomster och ökad social status samtidigt som andra grupper upplevde högre utsatthet, vilket innebar att ojämlikheten ökade på landsbygden.

I sin forskning förenar Patrick mikro- och makroperspektiv för att förstå människors ändrade levnadsvillkor. Han har flitigt använt bouppteckningar för att studera hur välståndet var fördelat mellan människor och hur detta har förändrats över tid. Han har också lämnat landsbygden och genom ett unikt källmaterial kartlagt hur förmögenheten var fördelad i Stockholms stad på hushållsnivå år 1715. I ett pågående projekt, *Människor i brytningstid*, finansierat av Vetenskapsrådet, studeras två socknar i södra Dalarna. Genom att kombinera dagboksmaterial från ett begränsat område med makrodata kan Patrick och de fyra andra forskarna i projektet tränga djupt in i människors vardagsliv. Genom att relatera dagboksmaterialet till den genomgripande samhällsomvandlingen fördjupas därigenom vår kunskap om de människor som var verksamma under den senare delen av den agrara revolutionen och in på 1900-talet.

Samarbeten

Patrick är en aktiv förespråkare för internationaliseringen av ämnet agrarhistoria. Han kom tidigt i sin karriär att ingå i nätverk för att bygga en europeisk agrarhistorisk organisation för ett djupare samarbete mellan europeiska forskare. Det som började som ett COST (*European Cooperation in Science and Technology*) Action-samarbete ledde så småningom till *European Rural History Organization* (EURHO). Förutom att vara den ledande internationella samlingsorganisationen för agrarhistoriska forskare anordnar nätverket också konferensen *Rural History* vartannat år. EURHO sträcker sig, namnet till trots, idag även utanför Europas gränser. En stor del av det internationella samarbetet har handlat om gemensamma publikationer och Patrick har arbetat hårt med utgivningen av böcker där avsikten är att komma bort från nationella narrativ till förmån för europeiska jämförelser. Patrick var bland annat redaktör för boken *Growth and stagnation in European historical agriculture*, i vilken han även bidrog med en studie kring att mäta och förklara jordbrukets tillväxt.

Patrick var, tillsammans med professor Mats Morell vid ekonomisk-historiska institutionen på Uppsala universitet, drivande för att ta *Rural History*-konferensen till Uppsala. På grund av pandemin blev konferensen uppskjuten ett år, men i juni 2022 samlades över 350 forskare från 36 länder på SLU och på Ekonomikum vid Uppsala universitet för att under fyra dagar diskutera agrarhistorisk forskning. Patrick, som tidigare hade varit vice ordförande i EURHO, valdes nu till organisationens president.

Figur 2. Patrick var med Mats Morell drivande att ta Rural History-konferensen till Sverige och Uppsala. På affischen och omslaget till konferenskatalogen finns Carl Larssons akvarell Rågskärningen från 1905, hämtad ur boken *Spadarfvet – mitt lilla landtbruk*, utgiven 1906. Omslagsdesign: Stina Oldmark Grafisk Design AB.

Patrick är utan tvekan en lagspelare i forskningen, så det är kanske ingen slump att han också har ett starkt intresse för många lagsporter, inte minst för hemmalaget IFK Norrköping. Med bra spelare på varje position skapas ett starkt lag som kan åstadkomma mycket mer än vad en ensam spelare kan. Hans nära samarbete med Mats Olsson har tidigare nämnts, och av stor vikt för att förnya den agrarhistoriska forskningen i Sverige var att de båda blev professorer, Mats i Lund och Patrick på Ultuna. Samarbetena har genom åren fortsatt också med många andra forskare, både inom de egna universiteteten och med forskare vid andra institutioner. Patrick vet hur olika forskare kan bidra med sina styrkor till en kreativ forskningsmiljö. Det är också många som känner till att Patrick är en skicklig individualist som trivs bra när han spelar för laget och vill ha honom med i sina projekt. Utmärkande för Patrick publicering är därför att den oftast sker tillsammans med andra, vilket annars fortfarande är lite ovanligt i disciplinen historia.

Undervisning

Att vara professor är också att vara lärare. Patrick är en engagerad lärare som har undervisat mycket på alla nivåer, grundutbildning, avancerad nivå och forskarutbildning. Undervisningen har till stor del anknytning till intresset för den förindustriella tiden samt de agrara och industriella revolutionerna. Mycket av undervisningen har också utgjorts av metodkurser och andra kurser om vetenskap. Vid ekonomiska-historiska institutionen vid Lunds universitet var Patrick därtill under fyra år programstudierektor för masterprogrammet i ekonomisk historia. Som studierektor hade han en viktig roll när ekonomihögskolan i Lund omarbetade sina masterprogram. Därtill har Patrick varit studierektor för forskarutbildningen i ekonomisk historia i Lund.

I sin undervisning strävar Patrick efter att studenterna kritiskt skall kunna granska och förstå de komplexa processer som det innebär att ett samhälle förändras i grunden, liksom hur olika delar interagerar. Kritiska perspektiv är avgörande för att vi ska förstå vilka konsekvenser ekonomisk utveckling under historisk tid fick för olika människor och hur produktionen kom att fördelas mellan olika grupper och individer. För att sådan undervisning i kritiskt tänkande ska fungera menar Patrick att den måste utgå från synen på lärandet som en process i vilken både studenter och lärare är aktiva och samspelar. Detta gör det möjligt för studenterna att ständigt pröva och vara öppna för att omvärdera sitt vetande utifrån de utmaningar som läraren ger. För att detta skall ske måste kraven på studenten vara tydliga, inte bara genom att lärandemålen är väl formulerade i kursplanen utan också att de sedan tydligt genomsyrar uppbyggnaden av kursen. Studenterna skall dock inte bara utrustas med färdigheter och redskap för sitt kritiska tänkande. För Patrick är det också av stor vikt att studenterna även får med sig teorier och empirisk kunskap från hans undervisning. Patrick är en lärare som uppskattas av såväl kollegor som studenter, och är därtill även en efterfrågad föreläsare utanför universitetet.

Professor i agrarhistoria

Patrick tillträdde som ämnesföreträdare och professor i agrarhistoria under 2017 då han efterträdde professor Janken Myrdal som varit professor i ämnet sedan det skapades 1994. SLU är ett av få universitet i Sverige som i praktiken har kvar det som tidigare kallades ämnesprofessor. Med tjänsten kommer nämligen ämnesansvaret, vilket inte är tidsbegränsat, samt ett ämnesstöd.

Under Patricks vetenskapliga ledning har Avdelningen för agrarhistoria utvecklats. Ett sätt att mäta framgång är att se hur mycket externa medel som kommer till avdelningen. Utan att räkna upp varje anslag kan det sägas att

för att vara en avdelning som endast har några få seniora och yngre forskare, någon postdoktor och en handfull doktorander, har anmärkningsvärt många externa bidrag beviljats. Sedan 2018 innefattar detta tre större bidrag från Vetenskapsrådet (VR), två internationella postdoktorbidrag från VR, ett bidrag från Riksbankens jubileumsfond (RJ) och ett konsolideringsbidrag från den europeiska forskningsstiftelsen (ERC). Till detta kommer bidrag som söks av andra och där personer vid avdelningen varit medsökande; Patrick själv blir ofta tillfrågad om att ingå i andras ansökningar. Orsakerna till framgångarna är många, men en sak som är viktig att framhålla är Patricks ledarskap som ämnesprofessor. Som sådan är han angelägen om att avdelningens forskning ska hålla högsta kvalitet, samtidigt som agrarhistoria tillåts vara ett brett ämne där många perspektiv får finnas. Patrick uppmuntrar därför även forsknings-traditioner som ligger vid sidan av de egna forskningsintressena: vid seminarier, möten och fikabord sätter han alltid tonen för vetenskapligt nyfikna, genuint intresserade och alltid högst konstruktiva samtal. Patrick bidrar därför till avdelningens verksamhet inte minst genom att alltid vinnlägga sig om en god stämning.

En vänbok

De 15 bidragen i vänboken har skrivits av sammanlagt 19 agrarhistoriska kollegor till Patrick. Texterna kretsar alla kring teman som har varit och är viktiga i Patricks forskning, vilket speglas genom bokens titel, *Arbete och skörd*. Bidragen är fördelade på de två spåren, och inom respektive del är artiklarna sedan ordnade i bokstavsordning efter författarnamn. Då arbete och skörd ofta går hand i hand berör dock många artiklar båda aspekterna.

Arbete

Tommy Bengtsson och Mats Olsson skriver i artikeln *Skördar och lönearbete under 1800-talet* om de egendomslösa på Sveriges landsbygd utifrån studier av Simmelsberga, en utgård under godset Knutstorp i västra Skåne. I stället för att närma sig frågan om de obesuttnas arbetstid utifrån ett utbudsperspektiv angriper de frågan utifrån ett efterfrågeperspektiv. Vilket behov av arbetskraft hade utgårderna och hur utvecklades relationen mellan arbetskraftsbehov och lönearbete? De studerar därmed hur behovet av fast anställd arbetskraft förhöll sig till tillfällig arbetskraft och diskuterar detta i förhållande till den expansion av jordbruket som skedde under undersökningsperioden samt hur arbetskraften varierade i förhållande till skördeutfall. Viktiga frågor i kapitlet är hur jordägaren ekonomiserade arbetskraften och hur arbetstiden påverkade

arbetskraftens levnadsstandard. Tommy var en av Patricks handledare under doktorandtiden och senare ledare för SEDD där Patrick arbetade deltid efter sin doktorsexamen. Mats var doktorandkollega med Patrick och har sedan dess ofta och nära samarbetat och publicerat mycket tillsammans.

I Martin Dribes och Maria Stanfors artikel *Klass och inkomst. Social stratifiering i stad och land i Skåne, ca 1900–1970* är vi kvar i vårt sydligaste landskap. Med befolkningsdata från SEDD, där man har rika data från ett antal skånska socknar och från Landskrona stad, analyserar författarna långsiktiga mönster av social stratifiering och diskuterar detta utifrån klassindelning. De diskuterar hur social klass var en central statusmarkör under den studerade tiden och hur klassbegreppet har tolkats och teoretiserats. De beskriver inkomstutvecklingen och sätter särskilt fokus på skillnaderna mellan arbetsföra män och kvinnor och skillnaden mellan stad och landsbygd. Martin och Maria var under många år Patricks kollegor vid ekonomisk-historiska institutionen vid Lunds universitet och delar ett gemensamt forskningsintresse med Patrick för historisk demografi. Martin och Patrick har publicerat flitigt ihop.

Irene Flygare tar oss med till 1800-talets Svealand och södra Norrland och till Bishop Hill i Henry County i Illinois i hennes artikel med den fantasieggande titeln *Armageddon eller den agrara revolutionen*. Från Österunda i Torstuna härad kom den karismatiska predikanten Erik Jansson som genom sin lära om syndfrihet, janismen, fick en stor skara följare. Omkring tusen personer från bondehushåll emigrerade 1846 tillsammans med Jansson till USA där de startade ett utopiskt experimentsamhälle i vilket privat äganderätt och hushållens självständighet var avskaffade. I artikeln kopplar Irene samman Erik Janssons lära och utvandringen med de kriser som jordbruket genomgick i Janssons hembygd. Hon ser rörelsen som ett folkligt försök att bemästra upplevda orättvisor och misshälligheter under den agrara revolutionen och konstaterar att domedagsrörelser ser ut att blomma upp i tider av stora förändringar. Irene Flygare var den första doktoranden i agrarhistoria vid SLU.

Carin Martiin utgår i sin artikel *Med stambanan rakt över gårdsplanen* från en dagbok. I artikeln återvänder hon efter 25 år till ett källmaterial som hon först arbetade med redan som grundstudent i agrarhistoria. Carin vill se hur hon idag upplever källan, samtidigt som hon nu fokuserar mer på individen och dagbokens kvalitativa aspekterna än vad hon tidigare gjorde genom att lyfta fram dagboksförfattarens och hans släktingar mer. Samtidigt konstaterar hon hur känsliga en forskares tolkningar av ett dagboksmaterial kan vara

för efterlevande släktingar, som har sin bild klar av hur det en gång var. Carin Martiin var avdelningschef när Patrick kom som professor till Avdelningen för agrarhistoria år 2017.

För Clas Tollin står en karta över Vadstena i centrum för kapitlet *Johan Ekeboms karta över Vadstena 1705*. I ett kungligt brev från 1695 uppmanades rikets landshövdingar att upprätta kartor över städer och stadsjordar. Ett av de främsta resultaten från denna uppmaning är kartan över Vadstena. Här finns inte bara information om gatunät, hustomter, trädgårdar och kålgårdar, utan kartan med dess textdel ger också information om tomterna är bebyggda med sten- eller trähus, husens skick och tomtinnehavarnas namn med titlar. De omkringliggande stadsjordarna och hur dessa var fördelade mellan stadens tjänstemän och institutioner redovisas också. Allt detta gör att man kan förstå stadens rumsliga sociala struktur. Kartan ger därför Clas en möjlighet att analysera de socio-ekonomiska skillnaderna i stadsrummet i en medelstor svensk stad under stormaktidens slutskede, på ett sätt som tangerar hur Patrick nyligen studerat förmögenhetsfördelningen i 1700-talets Stockholm.

I Carolina Uppenbergs artikel *Vad gjorde en torparhustru?* besvaras just titelns fråga. Torpare tillhörde den obesuttna befolkningen och brukade mark som uppläts av en större jordägare. Genom kontrakt specificerades de arbetsuppgifter torparen i gengäld hade gentemot jordägaren. För att förstå den ekonomiska utvecklingen under 1800-talet är det viktigt att förstå hur olika typer av arbetsrelationer samverkade, och genom att studera torparhushållens arbetsorganisation kan man förstå hur ekonomisk struktur och genusarbetsdelning påverkade varandra. Med hjälp av 300 torparkontrakt från gods i Skåne och Västergötland kan Carolina, utifrån en genushistorisk ingång, analysera och beskriva den mångfald av arbetsuppgifter som utfördes av torparhustrun. Carolina är, tillsammans med Patrick och Cristina Prytz, handledare till doktorand Sofia Carlford inom projektet *Människor i brytningstid*.

Ann-Catrin Östman tar in sin artikel *Papperslösa drängar. Etniska migranternas försörjning i det sena 1820-talets Finland* upp även idag aktuella frågor, nämligen om en flykt över en statsgräns kan erbjuda nya möjligheter, liksom vilka förhoppningar om drägligare levnadsvillkor som ligger bakom migrationen. Ann-Catrin gör detta genom att undersöka estiska migranter, vilka idag snarast skulle kallas papperlösa, som på 1820-talet sökte sig till Nylands kusttrakter för att arbeta. Studien baseras på en genomgång av kansliförhørsprotokoll och hon undersöker bland annat vad de papperslösa drängarna arbetade med och hur

de levde. Ann-Catrin är likasom Patrick ledamot av Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

Skörd

I Martin Anderssons artikel *Rekarne kvarnar* görs en lokalundersökning av den tidigmoderna kvarnnäringen i Rekarnebygden i nordvästra Sörmland. Martin undersöker var kvarnarna var belägna och hur antalet förändrades över tid, vilka aktörer som ägde och drev kvarnar, samt hur den totala kvarnkapaciteten kan beräknas och hur denna förändrades över tid. Därigenom är det möjligt att säga om det över tid uppstod brist i kvarnkapaciteten eller ej. Artikeln är ett tidigt resultat från Martin och Patricks gemensamma projekt *Kvarnkapacitet och kvarnmonopol i det tidigmoderna Sverige 1625–1825*, finansierat av Vetenskapsrådet. Patrick var fakultetsopponent vid Martins disputation år 2018. Martin är sedan 2025 avdelningschef för Avdelningen för agrarhistoria.

Magnus Bohman tar i artikeln *En hungrig historia. Svältforskning i skärningspunkten mellan agrarhistoria, ekonomisk historia och demografi* upp svälten som historiskt studieobjekt och vad som kan hända när skörden är för liten. Genom demografiskt källmaterial och metoder undersöker han särskilt svälten i 1860-talets Västerbotten. Magnus tar i sitt bidrag utgångspunkt i Patricks tidigare svältforskning och visar hur en fördjupad kunskap kan få oss att förstå komplexiteten bakom svält bättre. Patrick var under Magnus doktorandtid en av hans två handledare, och i sin avhandling nyttjade Magnus databasen HDSA.

Carl-Johan Gadd tar i sin artikel *Från ensäde till tresäde. Falbygden och norra Småland, ca 1500–1800* upp den klassiska agrarhistoriska frågan om odlingsystemens utveckling och förändring över tid. Artikeln behandlar övergången till tresäde i två geografiska områden, Falbygden och östra Jönköpings län. Artikeln diskuterar hur de olika odlingsystemen påverkar jordbrukets organisation och dess inriktning, samt frågan om varför vissa områden ändrar odlingsystem medan andra inte gör det. Carl-Johan var sakkunnig och extern granskare av Patricks docentansökan år 2010.

Erik Hallberg och Lars Nyström tar i sin artikel *Kampen om Lärkeskogen. Skogs-kommissionerna och äganderätten till allmänningarna 1650–1800* upp en allmänning i Västsverige och diskuterar den mer än hundra år långa dragkamp om skogen som uppstod mellan kronan och allmogen. Den utlösande frågan var om allmänningen var gammal kronoegendom som hade förskingrats

eller om den tvärtom alltid hade tillhört lokalbefolkningen. I artikeln förs en diskussion om äganderätt och hur den förändrades över tid. Vi får följa hur frågan behandlades vid skogskommissionens rannsakingar och vid den lokala häradsrätten från Karl XI:s tid fram till 1780-talet. Ett påfallande drag i denna strid var hur viktig historien var i argumentationen. Erik och Lars har i tidigare forskning nyttjat databasen HDSA.

I Jesper Larssons bidrag *Odlingssystem i förändring. Domböcker som källa till åkerbruket i Gagnefs socken 1730 till 1800* är det på nytt odlingssystem som står i centrum för studien, men nu i landskapet Dalarna. Genom att använda sig av häradsrättens protokoll kan Jesper visa hur odlingssystemen ändrades före de statligt reglerade jordskiftena och hur flera olika odlingssystem tillämpades samtidigt. Artikeln belyser också hur användbara häradsrättsprotokoll kan vara för att få detaljerade kunskaper om hur bönderna diskuterade kring förändringar av odlingssystemen, en kunskap som andra källmaterial sällan ger. Jesper var chef för Avdelningen för agrarhistoria från 2018 till och med 2024.

Janken Myrdals artikel har också en rubrik formulerad som en fråga: *Varför finns det mer skriftligt källmaterial från vissa perioder och regioner?* Janken ställer sig frågan varför man i vissa historiska samhällen inte bara börjar göra extremt detaljerade skriftliga nedteckningar av vissa vardagliga ting, till exempel jordbruksproduktionen, utan också varför sedan sådana handlingar arkiveras och bevaras långt sedan deras ursprungliga funktion som kontrollinstrument är överspelad. Exempel hämtas från 1500-talets svenska landskapshandlingar och medeltida engelska godsräkenskaper, vilket kontrasteras mot bland annat utvecklingen i Kina och i den muslimska världen. Janken var sedan 1994 den första professorn i agrarhistoria vid SLU, och därmed Patricks företrädare som ämnesprofessor.

Martin Skoglund sysselsätter sig i sin *Vikten av spannmål. Justering av volymbaserade skördeserier och dess betydelse för regionala skördevariationer* på ett högst konkret sätt just med ämnet skörden. Som bekant varierade skördarna betydligt mellan åren i det förindustriella jordbruket, till följd av dålig väderlek och missväxt. Medan skördestatistiken nästan uteslutande redovisar den skördade volymen, hur många tunnor som skördats, visar Martin att vikten på säden också kunde variera betydligt, såväl mellan olika områden som mellan år med god respektive dålig skörd. Särskilt stor verkar variationen i vikt ha varit i Norrland. Detta har betydelse till exempel då man vill beräkna hur

stort kaloriinnehållet var i en tunna säd. Martin var Patricks första doktorand i agrarhistoria vid SLU.

Med artikeln *Kor och foder på tröskeln till industrijordbruket. Boskapsskötseln och dess förutsättningar vid 1800-talets mitt enligt sockenkartverket* vill Anna Westin och Tommy Lennartsson undersöka hur långt förändringarna inom boskapsskötseln, bland annat rörande avel och foder, hade kommit i olika delar av Sverige omkring år 1850. Som underlag använder de sockenkartornas tillhörande beskrivningar, vilka upprättades av lantmätare. Resultaten visar att vissa gårdar redan hade tagit viktiga steg, men att det framförallt rörde de större jordbruken och att utvecklingen var ojämn inom landet. Vid 1800-talets mitt hade den agrara revolutionen alltså inte förändrat boskapsskötseln i grunden. Både Anna och Tommy ingår i det av Patrick ledda forskningsprojektet *Människor i brytningstid*, som närstuderar jordbruket vid ett antal gårdar i södra Dalarna.

Finansiering är en viktig och nödvändig del av forskning. Denna festskrift hade inte varit möjlig utan generösa bidrag från Stiftelsen Lagersberg och Stiftelsen Hugo och Emma Björkmans minnesfond vid KSLA. Vi vill framföra vårt stora tack!

Det finns ett nära samband mellan arbetet och skörden. I ditt fall, Patrick, har arbetet varit målmedvetet och ihärdigt med de frågor som du brinner för inom forskning och undervisning. Så har din skörd också blivit rik: inte bara räknat i publikationer, forskningsanslag eller uppdrag inom akademien, utan också i form av goda samarbeten med många kollegor. Med denna bok vill vi ge uttryck för något av den stora uppskattning vi känner för ditt arbete. Vi hoppas att du för en lång tid framöver kommer att fortsätta njuta av en skörd som bara blir rikare.

Arbete och skörd består av 15 vetenskapliga artiklar författade av 19 framstående agrarhistoriker. Den behandlar ämnen som jordbrukets utveckling, agrarhistoriska källor, historisk demografi, ojämlikhet och sociala relationer, särskilt under 1700- och 1800-talens agrara revolution.

Boken tillägnas Patrick Svensson, sedan 2017 professor i agrarhistoria vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), på hans 60-årsdag den 5 oktober 2025.

Redaktörer för vänboken är Martin Andersson och Jesper Larsson vid Avdelningen för agrarhistoria på SLU samt Ulrich Lange vid Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA).

